

YAVOROV'S MUSEUM IN CHIRPAN AND ITS MESSAGE TO THE SOCIETY

Deliana Nacheva

Institute of Ethnology and Folklore Studies with Ethnographic Museum at the Bulgarian Academy of Sciences, Bulgaria

Abstract: *House Museum 'Peyo Yavorov' Chirpan has been the leading institution of the life-giving memory in the local museum structure for 69 years.*

The text follows the social messages to the expositions, which revive in the guide's story. They are presented in historical context and are analyzed expositions, different kinds of audience and the communication with them, the museum's good practices, the varied and cultural events and activities.

The institution is an active component of current cultural and social dealings, which brings the full of matter and aesthetic messages of Yavorov's inheritance and the codes of national identity.

During its near 70-years old history, House Museum 'Peyo Yavorov' are making progress from memorial museum to cultural institute and forum, which socialized the cultural inheritance.

Keywords: *Social Messages; House Museum; Audience; Forum*

МУЗЕЯТ НА ЯВОРОВ В ЧИРПАН И НЕГОВИТЕ ПОСЛАНИЯ КЪМ ОБЩЕСТВОТО

Делиана Начева

Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей при Българска академия на науките, България

Резюме: *Вече 69 години Къща музей „Пейо К. Яворов” в Чирпан е водеща институция на живата памет в локалната музейна структура.*

Текстът проследява социалните послания на експозициите, които оживяват в разказа на екскурзовода. Представени са в исторически контекст и са анализирани експозициите, различните видове публики и комуникацията с тях, музейните добри практики, разнообразните културни и научни събития и прояви.

Институцията е атрактивно звено на актуални културни и социални общувания, която носи съдържателните и естетически послания на Яворовото наследство и кодовете на националната ни идентичност.

През своята близо 70-годишна история Къща музей „Пейо К. Яворов” израства от мемориален музей до културен институт и форум, социализиращ културното наследство.

Ключови думи: *социални послания; къща музей; публика; форум*

Вече 69 години Къща музей „Пейо К. Яворов“ в Чирпан е водеща институция на паметта в локалната музейна структура. Създаден на 31 октомври 1954 г., музеят и до днес е ключов елемент и основно културно средище в региона. Музеят е известен в обществото и експертните среди. Той има място в масовото съзнание на хората и се радва на положителна оценка на съвременниците.

Къща музей „Пейо К. Яворов“ е важен топос на българската културна памет. Тя следва отговорно мисията си за поддържане живо знанието за забележителната личност на Яворов. Тази мисия е свързана със задаване на устойчиви ориентири не само на съвременниците, но и на бъдещите поколения. Тя подчертава прикрепеността на българската културна памет към изящните светове на словесното изкуство на поета. Докладът разглежда подходите и практиките на представяне на наследството на Яворов пред обществото в пределите на музеологията. В своето изследване се позовавам на научния архив на Къща музей „Пейо К. Яворов“, в който е включена културно-информационната дейност на музея. Музейните послания към обществото са свързани с комуникацията с различните видове публики. Очертана е ролята на музея на Яворов в Чирпан като водеща културна институция от местно, регионално, национално и наднационално значение. „В по-малките населени места хората изпитват сериозна и постоянна потребност от своите музеи, които поддържат националното самочувствие и свидетелстват за значимостта на региона“, посочва в „Музейна комуникация и музейно образование“ Екатерина Цекова (Tsekova, 2007: р. 99).

Посланията към обществото в музея на Яворов в Чирпан се изграждат чрез музейния разказ в експозициите, виртуалните продукти и културната събитийност през годините. Отправна точка за осветляването на тези послания е музеефицираната личност на основната ярка фигура в българската литература от началото на 20 век - световния поет Пейо Яворов. Текстът проследява социалните послания на експозициите, които оживяват в разказа на екскурзовода: мемориалната експозиция, постоянната експозиция, временните експозиции, дигиталните експозиции и продукти. Представени и анализирани са експозициите, различните видове публики и комуникацията с тях, музейните добри практики, разнообразните културни и научни събития и прояви.

Основен постулат на музеологията е активното участие на публиката в осмислянето и развитието на музейните послания. Въвличането на всеки посетител в учене, тълкуване, оценъчност, игра, обратна връзка, разпространение на съществуващото и създаването на ново съдържание е трудна, но благодатна дейност. Чрез нея културното поле на музея се разширява и уплътнява с лични истории, емоции и анализи.

Културният календар и научните събития в музея са разгледани като средство за комуникация с аудиторията, за формиране на масовото съзнание на съвременниците ни. Културният туризъм е представен като начин за обогатяване със знания на музейните публики и популяризиране на посланията на институцията към обществото.

Социалните и революционни послания на Яворов, предадени чрез музейния разказ, формират активна гражданска позиция, отговорност пред народа и обществото. Институцията е атрактивно звено на актуални културни и социални общувания, която носи съдържателните и естетически послания на Яворовото наследство и кодовете на националната ни идентичност. Екатерина Цекова казва, че културата трябва да се поощрява в качеството си на двигател на творчеството и добавя: „Тя допринася за развитието на нови информационни и комуникационни технологии, за процъфтяването на туризма, за съживяването на западащи райони и за социално сближаване.” (Tsekova, 2007: p. 5).

Основно средство за комуникация с публиките са експозициите, където доминира разказът около културните ценности в музея. Експозициите са отворени за публиките и осигуряват достъп до културните ценности на посетители с различни социални и образователни потребности и компетенции. Според Иглика Мишкова понеже музеят е дом на музите, това означава, че е място за проучване, размисъл и учене. Музейните експозиции имат мисията да осигурят място за образование и размисъл, посочва още Мишкова в „Образование в музея” (Mishkova, 2015: p. 110). Безплатен достъп до музея на Яворов се осъществява поне веднъж месечно и в дни като рождения ден на поета (13.01), деня на град Чирпан (06.09), международния ден на музеите (18.05), деня на народните будители (1.11).

В родната къща на Яворов експозицията е постоянна. Беседата отвежда посетителя в ранните детски години на поета и живота на семейство Крачолови. Постъпателно и целенасочено обществото консервира спомени, предмети, произведения на изкуството, документи, снимки за Яворов.

В експозиционната зала разказът е конструиран около предметите в мемориалната експозиция. Те са носители на паметта за Яворов и неговата нелека съдба – морзовият му апарат, звънче, хронометър, печат от Стралджа, снимки на Яворовите скали в Анхиало, първата стихосбирка на поета с автограф и последвалите я „Безсъници” и „Подир сенките на облаците” със саморъчни поправки на Яворов и посвещение на Лора, семейният портрет на Яворов и Лора (19.09.1912 г.), писмото на Яворов за венчавката му с Лора до баща му Тотю Крачолов (22.09.1912 г.), семейният печат на Яворов и Лора с преплетени букви „Л и П”, револверът черногорец, кожената чанта, патрондашът на Яворов, визитните картички на поета на френски език, броевете на сп. „Мисъл”, където Яворов публикува своите текстове, преводите на „Ромео и Жулиета” и „Саломе”, тъмните очила, с които Яворов се е движил полусляп по софийските улици след първия се неуспешен опит за самоубийство, кебето, пушката, манерката, ботушите от походите му в Македония, пардесюто, костюмът, балтонът, скръбната вест за неговата трагична кончина от 16 октомври 1914 г. и посмъртната маска на Яворов от скулптора Андрей Николов. „Предметите имат забележителната способност да мотивират... Те са извор на творчески и емоционални импулси”, посочва Мишкова (Mishkova, 2015: p. 305). За връзката музейни предмети – образователно и естетическо въздействие върху публиката говори и Екатерина Цекова (Tsekova,

2007: р. 21). В съпреживяването на поетовата драма посетителите споделят за други подобни трагични български поети – Христо Ботев, Димчо Дебелянов, Никола Вапцаров, Пеньо Пенев, Петя Дубарова, правят аналогии с тяхната участ и си задават въпросите кой и какво ги „убива“ толкова млади. Смъртта е послание към съвременниците за жестокостта на времето, в което са живели нашите гении.

Временните експозиции са динамичен компонент на музея, който осигурява пряк контакт с публиката и богата събитийност в културното всекидневие на региона. Диалогът с публиките е директен, активен, неформален. „Временната изложба информира за текущото обогатяване на фонда на музея и реагира на актуалните изисквания на обществеността“, пише в „Теория на музейната експозиция“ Леонора Бонева (Boneva, 2011: р. 56).

В музея на Яворов в Чирпан са гостували изложби на Националния литературен музей – „Посвещенията на Яворов“ и „Почит за Пенчо Славейков“, на Централната библиотека при БАН „130 години от създаването на сп. „Мисъл“ – ярка българска диря в европейското културно наследство“, посветена на едно от най-значимите издания в българската периодика – „Мисъл“ – списание за наука, литература и критика, на Исторически музей – Пловдив „Светът на Яворов“ по повод 100 години от смъртта на поета, на Дом-музей „Йордан Йовков“ – Добрич изложба, посветена на Дора Габе. Временните изложби са свързани с профила на музея и са средство да бъде доизграден, дооформен разказът за епохата и за всичко, което се е докоснало до личността на поета от световна величина Пейо Яворов. Те са феномен на паметта и предизвикват още по-голям интерес към музея на Яворов в Чирпан.

Друг важен компонент на пренасянето на Яворовите послания извън неговото родно място са мобилните изложби. Къща музей „Пейо К. Яворов“ – Чирпан е гостувала със своя изложба в Исторически музей – Пазарджик, мобилната изложба „Яворов и Македония“, посветена на 110 години от Балканската война, е гостувала във Военен клуб – Чирпан и Исторически музей – Гоце Делчев. През 2021 г. на фейсбук страница на музея екипът на институцията представи виртуалната изложба „Нов път ще намеря аз и ще светя с нова светлина...“, посветена на 110 години от премиерата на Яворовата пиеса „В полите на Витоша“. Чрез мобилните изложби все повече хора стават съпричастни към заветите на безсмъртния поет.

От есента на 2022 г. музеят разполага с виртуален екскурзовод, който е атрактивен, полезен и особено интересен за младото поколение като съвременна форма на комуникация. Въвеждането на интерактивния екскурзовод удовлетвори интересите на различните публики и освежи съществуващата експозиция. Интерактивната практика обогати традиционното културно наследство. Сензорният дисплей позволява бърза навигация и осигурява оптимална визуализация на текстове и картини. Той активира посетителите и ги въвлича в съучастие. Използването на дигиталните възможности спомогна за ангажиране на вниманието и привличането на нови публики. Младото технологично поколение има възможността да избира само с едно докосване. Всичко е изработено с вкус и модерен дизайн,

лесно и удобно за управление, атрактивно и привлекателно за деца, млади и по-възрастни ценители. Художествените продукти се предлагат двуезично – на български и английски език, което е предпоставка за привличане и на чуждестранни гости. Музеят е източник на знание в среда на интерактивно преживяване. Взаимодействието на аудиторията с елементи на интерактивност в експозицията играе ключова роля при популяризирането на културното наследство и привличането на аудиторията на новите поколения. Популяризирането на посланията на Яворов към обществото е основна задача на музея. Според Екатерина Цекова липсата на технически средства би представила музея в недобра светлина, особено за младата публика: „Но въпреки това, ролята на тези технически средства е главно помощна. Те не могат и не бива да изместват спецификата на музейното общуване, защото това би подменило идентичността на музейната институция.“, допълва Цекова (Tsekova, 2007: p. 44).

В залата на музея се организират премиери на книги, конкурси, творчески срещи, научни конференции, провеждат се тематични, кратки и обзорни беседи пред различни видове публики. Културната памет се основава на творческите и обществени приноси на поета. Всеки път личността на поета е поставена във фокуса на обществения интерес. Прикрепена е към важни за локалната и национална общност посоки и цели на развитие. Подхранва културната памет с фактичност, послания, визии. Яворов е изключително популярна фигура с ключово присъствие в историческото, литературно и културно битие на нацията.

Културният календар на музея е наситен със събития. По време на традиционните Яворови януарски дни (13-15.01), в музея се организират научни конференции, конкурси, пленери, творчески срещи и концерти. Музеят е инициатор на различни конкурси за ученици – общински и национални, които са още един начин за приобщаване на младите хора към посланията на Яворовото творчество. През годините в музея с детската аудитория са се провеждали викторини, свързани с живота и делото на Яворов, както и образователната игра под формата на въпроси-отговори „Опознай музейна експозиция в къща музей „Пейо К. Яворов“, провеждат се открити уроци в музея, като учениците изработват мисловни карти по време на беседата.

Музеят става все по-атрактивен за публиката и все по-интересен за академичните среди. Той формира уважение към миналото и социалната памет. Същността на културните ценности е в тяхната социокомуникативна функция. Контактът с миналото има стойност на обучение. Чрез него се усвояват културни норми на поведение. Стремещт на музея е да се превърне в активен социален фактор, да стане инструмент за социално познание. Всяка музейна вещь се свързва с история. Така вещта се извежда от анонимността и се поставя акцент върху музейния разказ. В центъра е поставен човекът с неговите преживявания. Набляга се на разказа, свързан с обществото. В експозицията се правят интерпретации, представя се не само обектът, но и неговият контекст, значение и история. Музеят на Яворов в Чирпан е отворена система за комуникация на различни нива.

Експозициите са комуникационни системи, в които минало и настоящето са в пряка връзка.

Община Чирпан развива културен туризъм, като водеща забележителност в района е музеят на Яворов. Музеят се посещава годишно от над 5000 посетители. Институцията разполага със собствен уеб сайт и собствена фейсбук страница. Музеят пази социалната памет за забележителния живот и творчески върхове на Яворов. Той отразява не само отношението към миналото, а и визията на обществото за бъдещето.

Музейните публики влизат в контакт с продуктите на музея чрез посредничеството на експозициите. Мотивите за посещението им са различни – туристическа обиколка на града и региона, образователни и културни потребности, научен и професионален интерес, любопитство, посещение на музейно събитие. „Понятието публика тясно свързва музейните дейности с музейните потребители, дори онези, които не прибегват до услугите на музеите, но потенциално биха могли да извлекат полза”, определя понятието „музейна публика” Иглика Мишкова (Mishkova, 2015: р. 193). Основна особеност на музейната публика е доброволността на контакта с артефактите. Чрез приобщаване към ценностите от миналото музеят формира културни ориентири и интереси, уповаващи се на личния избор и свобода на творческа интерпретация. Според Леонора Бонева комуникацията е средство за предаване на интерпретативно съобщение (Boneva, 2011: р. 61). Екатерина Цекова пък определя съвременните начини на общуване с публиката като разчупени и актуално въздействащи (Tsekova, 2007: р. 38). На преден план са качествените, а не количествените показатели, т. е. вдъхновението, интереса, знанието, провокираните интелектуални търсения у отделния човек или хората от групата, влязла в контакт с експозициите, сайта, филм или друг резултат от музейната дейност. Публиките активно участват в осмислянето и развиването на музейното съдържание. Посетителят в музея на Яворов е въвличен в учене, тълкуване, оценъчност, игра и обратна връзка. Културното поле на музея се разширява, обогатява и уплътнява с лични истории, оценки, емоции, анализи и послания. Работата на екскурзвода е насочена към съдържанието на беседата, пълнотата на темата, ясната структура и логическите преходи между отделните фрагменти. Важно е не само какво се разказва, но и как се поднася информацията. Артистичността, шегата, диалогът с посетителите са от съществено значение. Подходът към групите е диференциран, отчитат се интересите на събеседниците. Екскурзводът установява контакт с групата и в заключителната част обобщава видяното. Много от посетителите се връщат отново в музея или го препоръчват като атрактивна забележителност в чирпанския регион.

Музейната аудитория включва всички, които пряко или косвено са се докоснали до някакъв елемент или продукт от работата на музея. Това тя е сторила по своя воля, защото „основна особеност на музейните публики е доброволността на контакта с артефактите”, посочва Вера Бонева в „Мемориалните музеи и експозиции в културната инфраструктура на съвременна България”. Според Бонева основен

постулат на новата музеология е активното участие на публиките в осмислянето и развитието на музейното съдържание (Boneva, 2020: р. 190). Все повече са тези посетители, чиито отношения с музея не са инцидентни и еднократни, а системни и многократни. Музейните посетители като част от музейните публики са влезли физически в музея и имат зрителен контакт с оригинални културни ценности. Но към публиките се причисляват и хората, които имат косвени контакти с музея – посетили са сайта на музея, следят и коментират страницата на музея в социалните мрежи. Голяма част от тях се превръщат в посетители на музея.

Основните типове музейни посетители са индивидуалните посетители, групи възрастни, семейни групи, образователни групи и туристически групи. Всяка от тези групи има своите мотиви за контакт с музейните експозиции и ценности и свой модел на поведение. Публиките са различни по интереси, възраст, професия, пол, социален статус, национална и езикова принадлежност, семейно положение, културни потребности, религиозни и естетически възгледи. Обикновено посетителите са туристи, ученици, студенти, пътуващи по бизнес и семейни дела граждани, но голяма е групата и на поклонниците на Яворов, както и на тези, които идват заради събития по време на юбилейни чествания, официални и национални празници, академични прояви и други форуми. Те имат системен и траен интерес към Яворов. Музеят предлага беседи на английски, руски и полски език. Всекидневната работа с публиките допринася за многогласието на музейния разказ, допълва го със съдържание, прави го гъвкав, динамичен и актуален към днешния ден.

Значима е функцията на музея в сферата на неформалното образование. Обогатяват се знанията на ученици, студенти и желаещи да се самообразоват възрастни. Ученето в музея произтича от мотивацията на индивида, от интереса към една или друга тематика, от способностите за възприемане и обработване на различни видове информация. По подобие на формалното образование обаче, ученето в музея също се нуждае от нещо наставничество на уредник или екскурзовод. Ученето в музея е обекто ориентирано. Музеят е обвързан с личността на Яворов и стои много близо до ключови теми на учебните програми от цикъла на хуманитарните науки. Животът и творчеството на Яворов се изучават в седми, единадесети и дванадесети клас. В обучителния процес са въвличени културни ценности и информация за тях от фонда и експозициите на музея. Методите са присъщите на дидактиката похвати, но с вграждане на музейни комуникативни техники – беседа, диалог, презентация, описание и анализ на културна ценност, наблюдение, визуализация, сравнение. Обикновено при образователните обиколки на експозициите има предварително съгласуване с учебната програма на обучаемите.

Освен беседите на живо в музея се изнасят и он-лайн беседи. През 2021 г. ученици от Българското училище „Азбуки” в гр. Рим и гр. Колеферо, Италия към културната организация „Асен и Илия Пейкови” направиха едночасова виртуална

разходка в музея на Яворов в Чирпан, а директорът на училището Мариола Георгиева изпрати благодарствена грамота на екипа на музея за презентацията.

Друга он-лайн екскурзия в музея бе осъществена същата година с възпитаниците на Българското училище „Кирил и Методий“ в Париж и техния учител по български език и литература Румяна Шибилева-Ронжие.

По време на Яворовите януарски дни в Чирпан през 2023 г. бе реализирана виртуалната разходка „В света на Яворов“ с ученици от Българското училище в Хамбург, Германия и тяхната учителка Роси Бехова. В продължение на четиридесет и пет минути те се запознаха с основните моменти от жизнения път на Яворов и неговата творческа съдба, видяха битовата подредба на трите стаи от родния дом на поета, Яворовия огън пред бюст паметника на Яворов от проф. Мара Георгиева, ценни реликви на музея, които са изложени в експозиционната зала, съпреживяха любовните трепети на Яворов и неговите музи Дора Габе, Мина Тодорова и Лора Каравелова, трагичната кончина и славата на поета. Възпитаниците на Българското училище в Хамбург са ученици от пети до дванадесети клас. Те се запознаха с преводите на Яворов на различни езици, като видяха и немскоезичното издание на Яворовите стихове в превод на Аврам Вентура от 1969 г.

Беседата завърши с въпрос за литературния кръг „Мисъл“, като участниците във видеосрещата имаха възможността да разгледат и откритата ден преди това от проф. Михаил Неделчев изложба „130 години от издаването на списание „Мисъл“ – ярка българска диря в европейското културно наследство“. За финал те чуха стихотворението „Две хубави очи“ в изпълнение на актьора Мариян Маринов благодарение на виртуалния екскурзовод в музея, който се радва на особен интерес от младото поколение.

Обратната връзка с посетителите се осъществява чрез традиционната книга за посетителски впечатления, чрез анкети, преки разговори с експертите и екскурзоводите, чрез конкретните форми в сайтовете.

Музеят е форум, който създава и поддържа устойчиви мрежи с други културни, стопански и образователни организации, ангажирани със сектора на културното наследство. Той поддържа ползотворни връзки с Националния литературен музей и Къща музей „Пейо К. Яворов“ – София, взаимоотношенията с регионални литературни музеи, с Фондация „Яворов“, читалища, училища, комуникацията с местната и други общности в България.

Сътрудничеството с местни, регионални и национални медии е начин и средство за разкриването на посланията на музея на Яворов в обществото. На особен медиен интерес се радват ежегодните Яворовите януарски дни в Чирпан. Те фокусират вниманието на почитателите на Яворов от града, страната и чужбина. Откриването им става на рождения ден на поета – 13 януари, а значимостта им ги превръща в център на културния календар на града и страната. Взаимодействието музей-медии е важен фактор за развитието на рекламната стратегия и маркетинга в

областта на популяризирането на посланията на Къща музей „Пейо К. Яворов” към обществото.

Посланията надхвърлят границите на националното. Музеят има редица международни изяви. През 2010 г. по повод 120 години от рождението и 100 години от смъртта на Яворовата любима Мина Тодорова се състоя възпоменателна церемония на гроба на Мина в Бианкур, Париж. На тази българо-френска проява сред официалните лица бяха председателят на Фондация „Яворов” Тодор Иванов (по същото време той е и уредник в Къща музей „Пейо К. Яворов” - Чирпан) и Елена Волева-Равол – българката, която няколко десетилетия поддържа гроба на Мина. Събитието бе отразено в български и френски медии, сред които – месечния журнал за ноември „Булон Бианкур информасион”. Същата година в Българския културно-информационен център в Париж бяха представени том първи „Стихотворения” от Яворовия седемтомник и юбилейният вестник „Памет за Мина”, а информация за музея в Чирпан и стихове на Яворов бяха включени в френската антология „Antologie des auteurs et poetes contemporains de la francophonie” – 2000-2010 г. със съставител проф. Оливие Базан.

През 2014 г. бе организирана Яворова вечер в Скопие с участието на Българския културно-информационен център в Скопие. В нея се включи председателят на фондацията Тодор Иванов, който по това време изпълнява длъжността директор на музея. Събитието бе посветено на поезията и житейския път на поета, на отдадеността му на борбата за освобождението на Македония, на дейността на къщата музей в Чирпан. Поводът бе стогодишнината от смъртта на Яворов и шейсетгодишнината от откриването на музея. Бяха проведени разговори със специалисти от Република Македония в областта на музейното дело и литературата.

През месец май 2017 г. в Москва фондацията представя Яворов на девет славянски езика под патронажа на българския посланик в Москва Бойко Коцев.

На 13 юли 2006 г. музеят е включен в Национално движение „Опознай България. 100 национални туристически обекта”. През 2023 г. обект № 71 – Къща музей „Пейо К. Яворов” – Чирпан, бе представен на страниците на печатния орган на БТС – вестник „Ехо”. Музеят на Яворов в Чирпан вече няколко години е участник в Международното туристическо изложение „Ваканция спа експо” в София и поддържа полезни връзки с туристически оператори и агенти. През 2020 г. музеят участва онлайн в Международното туристическо изложение „World Travel Market”, Лондон.

Ето какво каква оценка дава на Яворовия музей в Чирпан Вера Бонева в статията си за Къща музей „Пейо К. Яворов” – Чирпан: „Музейният екип участва в почти всички събития в национален план, които са свързани с културната памет за Пейо Яворов. Организатор е на научни конференции и други академични прояви. Важна е ролята на експертите за проучване и интерпретиране литературното наследство на поета, и за поддържане живи и жизнени неговите художествени

творби, приети за ключови маркери на модерната ни литература.” (Boneva, 2020: p. 384).

Музеят на Яворов в Чирпан е разпознаваем в локалната и национална общност, чийто интерес е културното наследство на Яворов. Институцията е атрактивно звено на актуални културни и социални общувания, която носи съдържателните и естетически послания на Яворовото наследство и кодовете на националната ни идентичност. През своята близо 70-годишна история Къща музей „Пейо К. Яворов” израства от мемориален музей до културен институт и форум, социализиращ културното наследство, опазващ културната памет и функциониращ като „място на паметта”, където личности, образи, събития и творчество, свързани с националната памет, се представят, конструират и осмислят.

Научна литература // References

- Boneva, L. (2011).** Museum exposition theory. Basic course for designers, ISBN: 978-954-92524-7-7, Publisher: National Academy of Arts, Sofia, Bulgaria, 2011, p. 56-61 // [Леонора Бонева (2011) Теория на музейната експозиция. Основен курс за дизайнери (ISBN: 978-954-92524-7-7), София, България, 2011, стр. 56,61]
- Boneva, V. (2020).** Memorial museums and expositions in the cultural infra-structure in contemporary Bulgaria, ISBN: 978-619-00-1080-7, Publisher: Faber, Sofia, Bulgaria, 2020, p. 190,384 // [Вера Бонева (2020) Мемориалните музеи и експозиции в културната инфраструктура на съвременна България (ISBN: 978-619-00-1080-7), София, България, 2020, стр. 190, 384]
- Mishkova, I. (2015).** Education in museum, ISBN 978-619-176-044-2, Publisher: Gutenberg, Sofia, Bulgaria, 2015, p. 110, 305, 193 // [Иглика Мишкова (2015) Образование в музея. Състояние и перспективи в България (ISBN 978-619-176-044-2), София, България, 2015, стр. 110, 305, 193]
- Tsekova, E. (2007),** Museum communication and education about museums, ISBN 978-954-92141-1-6, Publisher: Ministry of culture and Circle Leader, Sofia, Bulgaria, 2007, p. 99, 5, 21, 44, 38 // [Екатерина Цекова (2007) Музейна комуникация и музейно образование (ISBN 978-954-92141-1-6), София, България, 2007, стр. 99, 5, 21, 44]

Делиана Христова Начева

Задочен докторант, специалност „Музеология” към Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей при Българска академия на науките, България

deliana_n1977@abv.bg

AUTHOR'S DATA WERE PUBLISHED ACCORDING GDPR RULES AND PUBLICATION ETHICS OF THE JOURNAL (<http://www.math.bas.bg/vt/kin/>)

Received: 05 May 2023

Accepted: 14 June 2023

Published: 30 June 2023

DOI: <https://doi.org/10.55630/KINJ.2023.090108>

KIN Journal, 2023, Volume 09, Issue 1

Science Series Cultural and Historical Heritage: Preservation, Presentation, Digitalization

Научна поредица Културно-историческо наследство: опазване, представяне, дигитализация

Научная серия Культурное и историческое наследие: сохранение, презентация, оцифровка

Editors

Prof. PhD. Petko St. Petkov

Prof. PhD. Galina Bogdanova

Редактори/съставители

проф. д-р Петко Ст. Петков

проф. д-р Галина Богданова

Copy editors

Assist. prof. PhD. Nikolay Noev

Assist. prof. PhD. Kalina Sotirova-Valkova

PhD. Paskal Piperkov

Технически редактори

гл. ас. д-р Николай Ноев

ас. д-р Калина Сотирова-Вълкова

д-р Паскал Пиперков

© Editors, Authors of Papers, 2023

© Редколегия, Авторски колектив, 2023

Published by

Institute of Mathematics and Informatics

at the Bulgarian Academy of Sciences,

Sofia, Bulgaria

Издание на

Институт по математика и

информатика при Българска академия на

науките, София, България

<http://www.math.bas.bg/vt/kin/>

ISSN: 2367-8038